

УДК 821.163.41.09”19/20”
82.02МОДЕРНИЗАМ
821.163.41.09:78

Предраг Ж. Петровић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

О МУЗИЦИ И КЊИЖЕВНОСТИ

(Мина Ђурић, *Трансмузикализација текста : музика српске модернистичке књижевности*. Београд : Савез славистичких друштава Србије, 2022, 541 стр.)

Научна монографија Мине Ђурић образлаже и развија појам трансмузикализације текста пратећи интердисциплинарне релације које се успостављају између књижевности и музике током прве половине двадесетог века. Ауторка детектује и тумачи начине на које се у инкорпорирању одређених музичких концепата књижевни текст мења, потом анализира улогу музикализације књижевних дела као једног од аспеката њихове модернизације и разматра удео музичког у контексту динамизације токова и поетичких промена у српској књижевности првих деценија двадесетог века.

Посматрање интермедијалних веза књижевности и музике одвија се поступно, прегледно и систематично, кроз појединачна поглавља и анализу примера из српске модернистичке поезије и прозе у контексту музичке уметности и српске и европске културне баштине. Ауторка је најпре фокусирана на процеса музикализације стиха крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, у поезији Војислава Илића, Јована Дучића, Милана Ракића и других значајних песника тога доба. Прате се начини на које се извесни музички елементи инкорпорирају у поетске текстове и показује се колико музички чиниоци, кроз интердисциплинарне везе,

---

* pedja611@yahoo.com

битно утичу на одређене поетичке промене и доприносе динамизацијама на плану версификације. Једна од главних хипотеза које ауторка проверава тиче се и тога колико мелодијске основе стиха, попут каденце, или ритмичке карактеристике, попут синкопе, утичу на промене у оквирима структуре стиха – од силабичко-тонске ка доминантно тонској версификацији, у примерима од везаног до слободног стиха.

Књига Мине Ђурић разматра сложене претпоставке које се тичу поетичких упоришта генеалогije одређених трансмузиколошких феномена, одабира и поступака у српској књижевности. Сложеност процеса трансмузикализације текста у појединим случајевима тичу се како проучавања версификацијских феномена али исто тако и широко постављеним компаративним сагледавањима интеркултурне и интермедијалне грађе. Тај укрштај рецепцијског, интердисциплинарног и компаративног приступа у активирању тумачења процеса трансмузикализације текста види се већ на примеру поезије Војислава Илића. Ауторкина анализа Илићевог опуса показује отворености за комбинацију више међудисциплинарних упоредних изучавања. Тако се указује колико су за формирање Илићеве поетике биле важне године образовања, утицај лектуре, породични салон као место пресека бурних културних и историјских дешавања те развој идеја о удруживању уметника различитих деловања. Тиме се покрећу нека од упоришних питања Илићеве поетике за која је суштински везана релација између поетског и музичког. Реч је о музикализацији Илићевог стиха и утицају музичког на доминирајуће версификацијске промене, потом о стваралачкој рецепцији дела друге, нарочито руске културе, те, коначно, о динамичким аспектима текстовно-музичких транспозиција и доминирајућих композиторских и поетских одређења у контексту наступајућих поетичких промена у српској поезији на измаку деветнаестог века. Још изразитији пример сложености трансмузиколошких феномена је опус Момчила Настасијевића, прожет богатим трансдисциплинарним повезаностима, заснованим на сувереним владањима теоријским и практичним знањима, како код сваког члана породице Настасијевић, тако и у тоталитету њиховог „уметничког кружока”. Тумачећи поезију и музичке драме Момчила Настасијевића, Мина Ђурић показују различите типове сродности трансмузикализацијских елемената текста у распону од концепције матерње мелодије до веза са Вагнеровом музиком. Опус Момчила Настасијевића подразумева реализацију трансмузиколошких аналогija у различитим облицима и жанровима, који показују изузетне специфичности, какве је идеја тоталног уметничког дела, заснованог на поетичким претпоставкама музичке драме. То води ауторку ка далекосежном

закључку да се музичка драма, настала у преплету међудисциплинарних жанровских остварења, указује као значајан пример вишесмерних веза књижевности и музике.

Настојећи да се реконструише токови трансмузиколошких приступа одређеним феноменима у музици и књижевности од почетака модернизма до његове зреле фазе, Мина Ђурић пажњу посвећује и освртима на музичке догађаје из овога периода, елаборацији музичких прилика као и анализама музичких есеја које су писали књижевни ствараоци, нарочито онда када су ти текстови били поводе за полемике са музиколозима поводом извесних друштвено-културолошких околности. Ауторкина анализа приступа књижевних стваралаца одређеном музичком питању подразумева честу супституцију музиколошке терминологије метафоризацијом књижевног текста, која би могла да се поима као аутохтони креативни одговор у домену међудисциплинарне стваралачке рецепције, те пример литерарних транслација музичког дискурса који даје другачији угао посматрања карактеристика модернизма у српској књижевности. У том смислу се активирају и питања какве су културолошке импликација феномена трансмузикализације, посебно у односу на то где је и како је у књижевном тексту концептуализован елемент који припада области музике и какве су његове могућности посредовања одређених идеја. Бавећи се доменима музичког дискурса у оквирима књижевног текста ауторка, између осталог, издваја и функција музичких метафора кроз полифонију могућих контрапунктирања вишеструких интердисциплинарних транслација, међу којима су и оне које припадају сферама културне дипломатије. Мина Ђурић истиче да сусрет дисциплина уз трансмузиколошко посредовање може бити простор геопоетичких растерећења сваког извануметничког утицаја, при чему се управо наглашавањем транспозиције поетског и музичког, сфера уметности измешта од потенцијалног утилитаристичког читања у сферама друштвене сврховитости.

Бављење феноменом трансмузикалности претпоставља контекстуализацију сусрета уметника различитих дисциплина што указује на нераскидиве везе поетичких промена у књижевности. Ауторка у томе види одраз многобројних директних сарадњи које су, посебно кроз прву половину двадесетог века, у српској култури остваривали књижевни и музички ствараоци, попут Станислава Винавера, Милоја Милојевића, Петра Коњовића или Момчила Настасијевића. У том контексту важна су питања како музички елементи мотивишу књижевне ствараоце на промене текста, шта представља идеју преплета музичких и књижевних облика, како стваралачке рецепције тековина једне уметничке области у

другој подстичу аутохтоне одговоре. Све то су претпоставке које у овој књизи отварају спектар промишљања у вези са феноменологијом процеса трансмузикализације текста и рефлексија те парадигме у различитим уметностима. У књизи се детаљано разматрају облици и начини инкорпорирања музичких елемената у књижевни текст али и питање колико је присутна извесна трансмузикализована дистанцираност као могућност да се управо путем разлике конституише интерпретативни простор у којем би се, литерарним превредновањем строге музиколошке терминологије у сфере књижевног текста, досегнуо простор другости за разматрања неких битних друштвених питања, које можда није могуће на другачије начине тематизовати у књижевном делу.

Књига Мине Ђурић доказује колико је заступљеност музичких елемената у књижевним делима, чак и на нивоу трансмузикализованих детаља, потенцијално значајно упориште за сагледавање промена у новијој српској књижевности као и модернизације одређених поетичких парадигми. Ауторка отвара и питања о будућим могућностима разматрања трансмузикализације текста и музике српске књижевности друге половине двадесетог и почетка двадесет и првог века, као основе за конституисање упоредне, интердисциплинарне историје књижевности и других уметности. Према моделу процеса трансмузикализације текста као интердисциплинарног чина који се јавља у виду продукта транслације и праћења преноса музичких елемената у књижевни текст, могло би да се конституише паралелно виђење транслација уметничких феномена из других дисциплина у књижевно остварење. У том контексту, у књизи се отвара могућност „трансмузиколошке пројекције” која би означавала правац, акцију, упоришно деловање, извесну активност и повратну спрегу у конституисању целине, која је неретко у вези са бројним друштвено-политичким питањима или начинима посредовања других друштвено-културних упоришта. Интерпретација тако постављеног оквира заснива постулате за упоредну, интердисциплинарну перспективу усмерену ка сагледавању онога што представља историја изучаване културе у контекстима светске баштине.

Научна монографија Мине Ђурић *Трансмузикализација текста: музика српске модернистичке књижевности* представља промишљено, теоријски и методолошки засновано истраживање веза музике и модернистичке књижевности. Ауторка је понудила низ иновативних закључака и тумачења који се тичу како појединачних књижевних дела и уметничких феномена тако и могућности интердисциплинарног сагледавања модернистичких поетичких токова у српској култури.